

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ULUSLARARASI EŞİTSİZLİK

BERDAL ARAL

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE ULUSLARARASI EŞİTSİZLİK

BERDAL ARAL

COPYRIGHT © 2013

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Tasarım : M. Fuat Er
Uygulama : Ümare Yazar
Baskı : Semih Ofset, Ankara

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312.551 21 00 | Faks : +90 312.551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://www.instagram.com/setavakfi)

SETA | Washington D.C. Office

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington, D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | [@setadc](https://www.instagram.com/setadc)

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No 19 Cairo MISIR

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | [@setakahire](https://www.instagram.com/setakahire)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
1. GİRİŞ	8
2. BM'NİN ORGANLARI	8
2.1. GÜVENLİK KONSEYİ	8
2.2. GENEL KURUL	9
2.3. EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY	10
2.4. VESAYET KONSEYİ	10
2.5. BM SEKRETARYASI	11
2.6. ULUSLARARASI ADALET DİVANI (UAD)	11
3. BM'NİN BARIŞ VE GÜVENLİK KONUSUNDAKİ PERFORMANSI	11
4. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK DIŞINDAKİ KÜRESEL SORUNLAR VE BM	14
5. BM'YE İLİŞKİN YAPISAL VE HUKUKİ SORUNLAR	16
6. BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINA İLİŞKİN BAZI ÖNERİLER	20
7. BM GENEL KURULU'NA İLİŞKİN ÖNERİLER	22
8. VESAYET KONSEYİ'NE İLİŞKİN ÖNERİLER	22
9. TÜRKİYE VE BM	22

YAZAR HAKKINDA

Berdal ARAL

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde, yüksek lisansını University of Kent'te uluslararası hukuk alanında ve doktorasını da aynı alanda University of Glasgow'da tamamlamıştır. *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı* ve *Üçüncü Sınıf İnsan Hakları Olarak Kolektif Haklar* kitaplarının yazarı olan Prof. Dr. Berdal Aral, halen Fatih Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

ÖZET

Birleşmiş Milletler (BM) küresel düzeyde etkili uluslararası kuruluşların başında gelmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada bu düzeyde yıkıcı savaşların tekrar yaşanmasını engelleme çabasının bir ürünü olarak kurulan örgüt, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını en temel amacı olarak belirlemiştir. Devletlerarasında işbirliğini teşvik etmek, ekonomik ve sosyal sorunları beraberce çözmek ve insan hakları ilkesini hayata geçirmek gibi hedefler de BM Kurucu Anlaşması'nda örgütün amaçları arasında belirtilmiştir.

Bu çalışmada, BM'nin belirlenen hedeflere ulaşmada hangi kurumlar aracılığıyla faaliyet gösterdiği ve bu kurumların etkinlikleri incelenmekle birlikte, örgütün kendisinden beklenen işlevleri yeterince yerine getirip getiremediği mercek altına alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak BM'nin küresel barış ve güvenlik konusundaki performansı değerlendirilmiş, BM'ye ilişkin yapısal ve hukuki sorunlar ele alınmış ve daha sonra BM kurumlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Analizde, BM'nin küreselleşen uluslararası ilişkiler düzeni içinde yeterince etkili ve tutarlı bir rol oynamaktan uzak oluşu nedeniyle uluslararası toplumun gözündeki güvenilirliği ve saygınlığının azaldığı iddia edilmiş ve örgütün kurumsal yapısındaki sorunların bunun en başat sebebi olduğu ileri sürülmüştür. Bu bağlamda, beş daimi üyeden oluşan Güvenlik Konseyi'nin hem yapısı hem de bugüne kadar aldığı önemli kararlar detaylı bir şekilde ele alınmış ve Konsey'deki daimi üyelik statüsü ve bu üyelerin sahip olduğu veto hakkının kaldırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın Türkiye ve BM ilişkilerinin ele alındığı son kısmında, Türkiye'nin özellikle son dönemde yürüttüğü dış politika bağlamında BM'deki etkinliği ve örgüte yaptığı katkılar da değerlendirilmiştir.

**Küresel barış,
refah ve adalet
için mevcut
uluslararası
sistemin dayandığı
temel sütunlardan
birisini olan
BM'nin, yeniden
yapılandırılması
gerekmektedir.**

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM), II. Dünya Savaşı'nın sonunda 26 Haziran 1945'te imzalanan BM Kurucu Antlaşması'nın¹ yeterli sayıda devletçe onaylanmasının ardından, 24 Ekim 1945'te kurulmuştur. Bilindiği üzere, II. Dünya Savaşı insanlığın o güne dek gördüğü en yıkıcı savaştır. Bu savaşta 70 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiş, milyonlarcası sakat kalmış, birçok şehir yakılıp yıkılmıştır. Daha da ötesi, savaşın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Japonya'ya atom bombası atmış ve 220.000 Japon'un ölümüne sebebiyet vermiştir. Başta ABD ve İngiltere olmak üzere savaşı kazanan güçler, bir daha aynı yıkıcı savaşlar yaşanmasın, dünyada barış olsun, insanlık daha fazla işbirliği yapsın diye savaşın sonunda bütün ulusları kapsayacak bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir. 24 Ekim 1945'te kurulan ve tüm milletleri bir araya getirmesi öngörülen bu örgüte Birleşmiş Milletler adı verilmiştir. Merkezi New York'ta olan örgüte mevcut devletlerin aşağı yukarı tamamı üyedir. Temmuz 2013 itibarıyla BM'ye üye devlet sayısı 193'tür. En aslı amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM'nin, bunun dışında, devletlerarasında dostça ilişkileri geliştirmek, işbirli-

ğini teşvik etmek, ekonomik ve sosyal sorunları beraberce çözmek, uluslararası hukuka saygıyı artırmak, insan hakları ilkesini hayata geçirmek gibi amaçları da vardır. Bütün bu yönleriyle, BM örgütü pek çok konuda faal olan ve küresel düzeyde etkisi olan bir örgüttür.

BM Antlaşması'nda sözü edilen temel ilkelerin, bu örgüte üye olmayan devletleri de bağladığını belirtmek gerekir. Mesela uluslararası ilişkilerde güç kullanmak, başka devletlerin içişlerine karışmak, başka devletleri tehdit etmek, ya da taraf olunan antlaşmaları ihlâl etmek gibi davranışlar, BM Antlaşması'na taraf olmayan devletlere de yasaklanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nce alınan yaptırım kararlarına üye olmayan devletler de uymakla mükelleftir. Öte yandan, bir devletin BM Antlaşması'ndan kaynaklanan yükümlülükleri ile başka bir uluslararası antlaşma çerçevesindeki yükümlülükleri çatışırsa, BM Antlaşması'nın hükümleri geçerlidir (BM Kurucu Antlaşması, 103. madde).

2. BM'NİN ORGANLARI

BM'nin kuruluşu sonrasında, kurum içi işbölümü gerçekleştirmek ve kurumu daha işlevsel kılmak amacıyla çeşitli iş mekanizmalar oluşturulmuştur. BM organları olarak ifade edilen bu mekanizmalar; Güvenlik Konseyi, Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, BM Sekreteryası ve Uluslararası Adalet Divanı'dır.

2.1. Güvenlik Konseyi

BM'nin en önemli organı Güvenlik Konseyi'dir. Güvenlik Konseyi 15 üye devletten oluşmaktadır. Bunlardan 5 tanesi sürekli, 10 tanesi ise geçici üyedir. Geçici üyeler bu organ içinde iki yıllık bir süre için temsil edilirler. Dünyadaki her kıta için belli sayıda geçici temsilci kotası belirlenmiştir. Türkiye de 2009-2010 yıllarında bu organ içinde geçici üye statüsünde görev almıştır. Konsey'de herhangi bir kararın çıkması için en az 9 devletin "evet" oyu vermesi gerekir. Ne var ki,

1. Charter of the United Nations, (United Nations, New York).

‘hayır’ oyları içinde hiçbir sürekli üyenin oyunun olmaması gerekir. Ayrıcalıklı bir topluluk oluşturulan sürekli üyeler, II. Dünya Savaşı’ndan zaferle çıkan devletler olup, kendilerini veto yetkisiyle ödüllendirmişlerdir. Bu devletler ABD, İngiltere, Fransa, Rusya (daha önce Sovyetler Birliği) ve Çin’dir. Veto hakkı bulunan devletlerin desteklemediği herhangi bir kararın Konsey’den çıkması imkânsızdır. Tüm devletler eşittir ama ‘bazıları daha eşittir’ anlamına gelen bu ayrıcalıklı durum, BM’nin en temel problemini teşkil etmektedir.

BM’nin kurulmasını sağlayan 1945 tarihli antlaşmaya **BM Kurucu Antlaşması** denmektedir. **Bağlayıcı olan bu** belgenin 2. maddesinin 4. fıkrası çok büyük önem taşımaktadır. Bu maddeye göre, üye devletler uluslararası ilişkilerinde güce başvurmaktan ya da güç tehdidinde bulunmaktan kaçınacaklardır. ‘Güç tehdidinde bulunmay’ dahi yasaklayan bu madde dünya barışı yolunda önemli bir aşama sayılmalıdır, zira o güne dek uluslararası ilişkilerde hem savaşın **hem de** bunun dışında kalan her türlü askerî güç kullanımının yasaklandığı herhangi bir anlaşma yapılmamıştır. BM Kurucu Antlaşması’nın VII. Bölümü, özel olarak “uluslararası barış ve güvenlik” konusuna ayrılmıştır.² Herhangi bir devlet uluslararası barış ve güvenliğe zarar verirse, örneğin bir devlet başka bir devletin topraklarını işgal eder ya da o devletin topraklarında kapsamlı bir hava saldırısında bulunursa, en azından teorik olarak BM Güvenlik Konseyi’nin devreye girmesi beklenir. Bu bağlamda Konsey, **barışa yönelik herhangi bir tehdidin olduğunu, barışın bozulduğunu** ya da **saldırgan bir fiilin varlığını** saptarsa (39. madde), bunun müsebbibi olan devlete karşı gereken tedbirleri alır. Konsey’in önünde ilgili devlete derhal saldırıya son vermesi

çağrısı yapması (40. madde), savaşa yol açabilecek bir gerginlik olduğunda Güvenlik Konseyi’nin taraflara vakit geçirmeden görüşme çağrısı yapması gibi seçenekler vardır (39. madde). Saldırgan devlet silahlı eylemine son vermeyi reddedip, söz gelimi, başka bir devlete karşı savaş başlatıp, onun bir kısım topraklarını işgal hareketine devam ederse Güvenlik Konseyi bu devlete karşı diplomatik ya da iktisadî yaptırım kararı alabilir (41. madde). Güvenlik Konseyi’nin böyle bir karar alması durumunda BM üyesi olsun olmasın tüm diğer devletler bu yaptırımlara uygun davranmak zorundadır. Örneğin saldırgan ülkeye yönelik olarak askerî ambargo kararı alınmışsa, hiçbir devlet ambargonun konusu olan malzemeleri o ülkeye ihraç edemez. Ağustos 1990’da Irak Kuveyt’e girdiğinde Irak’a ambargo kararı uygulanmış, bu süreçte Irak’taki tüm elçilikler Konsey’in diplomatik ambargo kararına uygun olarak birer birer kapatılmış, Irak âdeta dünyadan izole edilmişti. İktisadî ve ticarî ilişkilerin kesilmesi, yatırımların durdurulması, malî kredilerin verilmemesi gibi önlemler de ambargo ya da yaptırım sürecinin unsurları olabilmektedir. Şayet bu yaptırımların hiçbirisi saldırganı durdurmaya yetmemişse, bu durumda Güvenlik Konseyi ilgili devlete karşı ‘askerî zorlama tedbiri’ alabilir. Böyle bir durumda, Güvenlik Konseyi’nin yetki verdiği devletler grubu, saldırgan devleti işgal ettiği topraklardan çıkarmak için askerî müdahalede bulunabilir. Nitekim Irak, 1990’daki Kuveyt işgali sonrasında önce siyasî, diplomatik, iktisadî ve malî yaptırımlara, dört ay kadar sonra ise ‘askerî zorlama tedbiri’ çerçevesinde askerî müdahaleye (savaşa) maruz bırakılmıştır.

2.2. Genel Kurul

Bu organ, hem oluşumu hem de karar alma biçimi itibarıyla uluslararası hukukun temel esaslarından birini oluşturan ‘devletlerin eşitliği ilkesi’ne dayanmaktadır. Her devletin bu organ içindeki statüsü eşittir. Her üye devletin bir oy hakkı vardır. Genel Kurul’un BM’ye üye devlet sayısı

2. BM örgütü I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti’nin (1919) halefi sayılabilir. Bu örgütün de öncelikli amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamaktır. Ne var ki, bir yandan örgüt bünyesinde ‘saldırgan’ devletleri cezalandıracak bağlayıcı yetkilerle donatılmış özel bir organın mevcut olmayışı, bir yandan da ABD ve Sovyetler Birliği (1934’e dek) gibi önde gelen uluslararası aktörlerin bu örgütün dışında kalmış olması nedeniyle, Milletler Cemiyeti barış sağlama hususunda başarısız olmuştur.

olan 193 üyesi bulunmaktadır. BM Kurucu Antlaşması'na göre Genel Kurul; kalkınma sorunlarından açlık meselelerine, silahlanmadan insan haklarına kadar uluslararası toplumu ilgilendiren hemen her konuyu tartışabilir, 'oy çokluğu' ile ve her konuda karar alabilir (10. madde). Ne var ki, yalnızca uluslararası güvenlik ve barış meseleleriyle ilgilenen Güvenlik Konseyi'nin **bağlayıcı** karar alma yetkisine karşılık, Genel Kurul kararlarının **herhangi bir bağlayıcılığı yoktur**. Buna karşılık, bu organın kabul ettiği kararların ciddi bir siyasî ve ahlâkî ağırlığı vardır. 2006 yılında İnsan Hakları Komisyonu'nun yerine ihdas edilen İnsan Hakları Konseyi de bu organ bünyesinde görev yapmaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nde ayrıcalıklı bir topluluk oluşturan sürekli üyeler (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin)

II. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan devletler olup, kendilerini veto yetkisiyle ödüllendirmişlerdir.

Genel Kurul'a 1950'de aktarılan bir yetkiyle, Güvenlik Konseyi'nin veto mekanizması nedeniyle tıkanması durumunda Kurul'un devreye girmesine imkân sağlanmıştır. 1950 yılında 'komünist' Kuzey Kore'nin 'kapitalist' Güney Kore'ye saldırmasıyla birlikte Kore Savaşı patlak verdiğinde, ABD konuyu hemen Güvenlik Konseyi'ne getirmişti. Sovyet temsilcisi o sıralarda, komünist Çin yönetiminin (Çin Halk Cumhuriyeti) Çin'in resmî temsilcisi olarak Konsey'e kabul edilmemesini protesto için Konsey toplantılarına katılmıyordu. Bu sayede ABD Güney Kore'ye yardım öngören birtakım kararların bu organdan çıkmasını sağlamıştı. Ne var ki bir müddet sonra Sovyetler Birliği bu boykota son verdiğinde, ABD Kore'ye uluslararası askerî güçlerin seferber

edilmesini sağlamak için yüzünü Genel Kurul'a dönmüştür. Bu organ içindeki büyük çoğunluk ABD'nin isteğine uygun olarak 1950'de **Barış İçin Birlik** kararını³ kabul etmiştir. Üçte ikilik oy çokluğuyla alınan bu çok önemli karara göre, şayet Güvenlik Konseyi sürekli üyeler arasındaki görüş farkından dolayı uluslararası barış ve güvenliğe zarar veren bir krize ilişkin gerekli kararları alamıyorsa, konu 24 saat içinde Genel Kurul'a getirilir. Bu durumda Genel Kurul üçte ikilik oy çokluğuyla ilgili kriz bölgesine müdahale edilmesini 'tavsiye edebilir'.

Hiç kuşkusuz, BM Genel Kurulu altmış yıldan uzun bir süredir uluslar arasında dostça ilişkilerin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Pek çok önemli uluslararası anlaşmanın yapılması, Genel Kurul'un ve bünyesindeki bazı komisyonların (örneğin; Silahsızlanma Komisyonu, Uluslararası Hukuk Komisyonu) katkılarıyla mümkün olmuştur.

2.3. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Bu organ 54 üye devlet temsilcisinden oluşur. Konsey'in genel ilgi alanı; ekonomik kalkınma sorunları, sosyal sorunlar ve insan haklarıdır. BM'ye bağlı IMF, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uzmanlık kurumları arasında eşgüdüm sağlamak Ekonomik ve Sosyal Konsey'in yetkileri arasındadır. Pek çok hükümet-dışı sivil toplum örgütü bu organın faaliyetlerine istişarî statüde katılmaktadır. Konsey'in kararları bağlayıcı değildir (BM Kurucu Antlaşması, 62. madde).

2.4. Vesayet Konseyi

Kuruluş amacı; sömürgelerin iktisadî, sosyal ve siyasî şartlarının iyileştirilmesini ve bunların sürece içinde kendi kendini yönetir hâle gelmesini sağlamak olan Vesayet Konseyi, sömürge halklarının hemen hepsinin bağımsızlık elde etmiş bulunduğu günümüzde işlevsiz hâle gelmiştir.

3. Resolution No. 377 on Uniting for Peace, 10-12, 3 Kasım 1950, <http://www.un.org/depts/dhl/landmark/pdf/ares377e.pdf>

2.5. BM Sekreteryası

BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un başında olduğu Sekreteryası, BM örgütünün günlük rutin faaliyetlerini yerine getirmekte ve aynı zamanda örgütün kimliğini temsil etmektedir.

2.6. Uluslararası Adalet Divanı (UAD)

Uluslararası Adalet Divanı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul tarafından farklı hukuk sistemlerini ve medeniyet havzalarını yansıtmaya kaygısı güdüldükçe seçilen (UAD Statüsü, 9. madde) ve 15 yargıçtan oluşan bir yargı organıdır. Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü,⁴ aynı gün kabul edilen BM Kurucu Antlaşması'nın mütemmim cüzüdüdür. Buna göre, yalnızca bir uyumsuzluğa taraf olan devletler mahkemeye gidebilirler (UAD Statüsü, 34. ve 36. maddeler). Yani şahıslar, şirketler ya da örgütler Divan'ın kaza hakkının dışındadır. Divan'ın yargı yetkisi zorunlu olmamakla beraber önüne getirilen 'ihtilaflı davalar'da bu organın aldığı yargı kararları bağlayıcıdır. UAD'ye yalnızca bir uyumsuzluğa taraf olan devletler başvurabilir (UAD Statüsü⁵ 34. ve 36. maddeler). Yani şahıslar, şirketler ya da örgütler gidemezler. İlgili devletler, aralarındaki bir uyumsuzluğu Divan'a götördüklerinde, Divan'ın almış olduğu karara uymak zorundadırlar. Karara uyulmaması hâlinde, durum BM Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunulur ve BM Güvenlik Konseyi gerek görürse bu devlete karşı yaptırım da içerebilecek kararlar alabilir. Bununla beraber, BM'nin organları ve uzmanlık kurumları, kendi yetki alanları ile ilgili konularda, uluslararası hukuk meselelerine ilişkin (bağlayıcı olmayan) 'danışma görüşü'nü (istişarî mütalaa) almak üzere de Divan'a başvurabilirler (UAD Statüsü, 65. madde).

4. Statute of the International Court of Justice, 26 Haziran 1945, (United Nations, New York).

5. 26 Haziran 1945, (United Nations, New York). Uluslararası Adalet Divanı'nın Statüsü aynı gün kabul edilen BM Kurucu Antlaşması'nın mütemmim cüzüdüdür.

3. BM'NİN BARIŞ VE GÜVENLİK KONUSUNDAKİ PERFORMANSI

BM örgütü, kurulduğu 1945 ile Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'ların başına dek kendisinden beklenen işlevleri yeterince yerine getirememiştir. Bu dönemde başını ABD'nin çektiği kapitalist bloğa mensup ülkelerle Sovyetler Birliği öncülüğündeki sosyalist ülkeler arasındaki çift kutupluluğun tetiklediği Soğuk Savaş, yani Doğu-Batı karşıtlığından kaynaklanan askerî, jeopolitik ve ideolojik çekişme Güvenlik Konseyi'nin etkin bir şekilde harekete geçirilmesini âdeta imkânsız kılmıştır. Dolayısıyla bu dönemde uluslararası krizler patlak verip de konu Güvenlik Konseyi'ne getirildiğinde, ya sürekli üyelerden biri tarafından çoğunlukla veto edilmiş ya da hiçbir zaman Konsey'e getiril(e)memiştir. Örneğin ABD 1965-1973 arasında Vietnam'ı işgal edip, üç milyon Vietnamlıyı öldürdüğü ve her türden savaş suçu işlediği hâlde, bu hususta Konsey bünyesinde herhangi bir karar alınmamıştır. Yine ABD, Soğuk Savaş döneminde Amerika kıtasındaki Dominik (1965), Grenada (1983) ve Panama (1989) gibi ülkeleri işgal ettiği ve birçok Orta ve Latin Amerika ülkesine karşı doğrudan ya da dolaylı saldırganlıklarda bulunduğu hâlde bu ihlaller veto mekanizması nedeniyle Güvenlik Konseyi yaptırımlarıyla karşılaşmamıştır. Irak 1980'de İran'ı işgal etmiştir fakat Güvenlik Konseyi, İslamî devrimle gelen bir hükûmetin yönetiminde olduğu için o zaman egemen uluslararası sisteme başkaldıran bu ülkeye yönelik saldırganlığa kayıtsız kalmıştır. Sovyetler Birliği ise Soğuk Savaş döneminde Macaristan'ı (1956), Çekoslovakya'yı (1968) ve Afganistan'ı (1979) işgal etmiştir, fakat Güvenlik Konseyi bu saldırganlıklar karşısında da duruma müdahil olmamıştır. İsrail'in de Soğuk Savaş boyunca Filistin halkına, Suriye, Lübnan, Ürdün, Mısır gibi komşu Arap

ülkelerine ve Irak, Tunus ve Uganda gibi başka bazı ülkelere yönelik pek çok işgalleri ve/veya askerî operasyonları olsa da Güvenlik Konseyi bu saldırgan ülkeye karşı yalnızca nadiren ‘kınama’ kararı alabilmiştir. İsrail’in 1967’deki Altı Gün Savaşı sonucunda işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi için 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararı⁶ kabul edilmiş, ancak İsrail bugüne dek bu karara uymadığı hâlde Konsey’de herhangi bir yaptırım kararı alınmamıştır. Bu anlamda, Soğuk Savaş döneminde Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında etkili olamadığını söylemek gerekir.

Bütün bunların ötesinde, 1947 sonlarında BM Genel Kurulu Filistin topraklarının Araplar ve Yahudiler arasında paylaşımına ilişkin haksız ve adaletsiz olduğu kuşku götürmeyen 181 sayılı kararı⁷ kabul etmiştir. Hem Filistinliler, hem Arap dünyası, hem de Ortadoğu bölgesinin barış ve huzuru açısından büyük bir felâketin habercisi olan bu kararlar Genel Kurul, başka bir halkın (Filistinli Araplar) topraklarını gasp eden İsrail devletinin kurulmasının yolunu açmıştır. 181 sayılı kararın kabulü için gereken üçte ikilik oy çokluğu, ancak ABD’nin bir kısım ülkeleri ‘yakın ablukaya alması’, bunlara belli imkânlar sunması, kimi zaman da “tehdit etmesi” sayesinde elde edilebilmiştir. O yıllarda, yani 1940’lı yılların sonlarında, Afrika halklarının büyük çoğunluğu, Asya halklarının da bir kısmı sömürge yönetimi altında yaşamaktaydı. Yani böyle bir kararın çıkması ancak Batılı devletler bloğunun nüfuzu altındaki Genel Kurul’da mümkün olabilmiştir. Benzer şekilde, Irak’ın Kuveyt’i 1990’daki işgalinden sonra bu ülkeyi Kuveyt’ten çıkarmak için büyük bir iştiyakla harekete geçen Güvenlik Konseyi, Irak İran’ı 1980’de işgal ettiği zaman kılını bile kıpırdatmamıştır.

1990’lara gelindiğinde, Güvenlik Konseyi eskiye oranla daha aktif hâle gelmiştir. Bunun temel nedeni, bu yeni dönemde Soğuk Savaş zamanındaki kutuplaşmanın ortadan kalkmış olmasıdır. Bu yıllarda Sovyetler Birliği önce Batılı ülkeler grubuna yaklaştırmaya başlamış, sonrasında ise hem bu ülkedeki sosyalist sistem, hem de devletin kendisi yıkılmıştır. Sovyetler Birliği, 1991 yılında başta Rusya Federasyonu olmak üzere 15 cumhuriyete ayrılmıştır. Hem Soğuk Savaş’ın sona ermesi, hem de anti-kapitalist ve Batı karşıtı bir ideolojiyi esas alan Sovyetler Birliği’nin ortadan kalkması, tabii olarak Güvenlik Konseyi’nin Soğuk Savaş süresince önünü tıkamış olan kilitlenmeye son vermiştir. Nitekim bugün Güvenlik Konseyi’nin eskiye oranla çok sayıda karar aldığını ve bunların birçoğunun da ‘etkili kararlar’ (yaptırım, yaptırım tehdidi vs.) niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bütün bu olumlu tabloya karşın, bu tarihten sonra uluslararası toplum önemli bir açmazla karşı karşıya kalmıştır; çünkü o günden beri Konsey hemen her fırsatta ABD tarafından manipüle edilir hâle gelmiştir. ABD, egemen uluslararası sistemle uyuşmayan herhangi bir devlete karşı müttefiki olan İngiltere ve Fransa’yla birlikte bu devletlere karşı Konsey’den kolaylıkla yaptırım kararı çıkarabilmektedir. Örneğin; Irak’ın Kuveyt’i işgalinin ardından Amerikan-İngiliz inisiyatifi ve Sovyetlerin de desteğiyle Kasım 1990’da alınan 678 sayılı Güvenlik Konseyi kararı, ABD öncülüğündeki koalisyonu Irak ordusunu Kuveyt’ten çıkarmak için askerî güç kullanma yetkisi tanımıştır.⁸ Bundan kısa bir süre sonra 1992’de, Güvenlik Konseyi Libya’nın uluslararası terörü desteklediği iddiasıyla bu ülkeye yönelik uçuş yasağı da dâhil olmak üzere kısmî ambargo kararı almıştır.⁹

6. Resolution 242, 22 Kasım 1967, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242\(1967\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/242(1967))

7. UN General Assembly Resolution No. 181, 29 Kasım 1947, <http://goo.gl/eU2tGJ>

8. BM Güvenlik Konseyi Kararı No. 678, 29 Kasım 1990, Resolutions and Decisions of the Security Council, 1990, *Security Council Official Records*, S/INF/46, ss. 27-28.

9. BM Güvenlik Konseyi Kararı No. 748, 31 Mart 1992, Resolutions and Decisions of the Security Council, 1992, *Security Council Official Records*, S/INF/48, ss. 52-54.

Güvenlik Konseyi 1990'ların başında **İnsanî Müdahale Doktrini** adı verilen yeni bir doktrin geliştirmiştir. Yalnızca Konsey'ce formüle edilen ve BM Kurucu Antlaşması'nda sözü edilmeyen bu doktrine göre; herhangi bir devletin ülkesinde soykırım, zorunlu göç, iç savaş, askerî darbe ya da açlık tehlikesi gibi çok vahim düzeyde insan hakları ihlalleri ya da insanî felâketler olduğu takdirde Güvenlik Konseyi sorunu çözmek için gerekirse askerî müdahale kararı alabilecektir. 1991'de Irak'ın ABD liderliğindeki Koalisyon Güçleri'nce Kuveyt'ten çıkarılması sonrasında ABD'nin teşvikiyle kuzeydeki Peşmergeler ve güneydeki Şiiler Irak yönetimine karşı silahlı bir direniş başlattılar. Bu direniş bilhassa Kuzey Irak'ta insanî bir felaketi ortaya çıkardı. Bu süreçte, yüzbinlerce Iraklı Kürt İran'a ve Türkiye'ye kaçmak zorunda kaldı. Türkiye'nin de dâhil olduğu bazı ülkelerin yaptığı çağrılar sonucu Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı¹⁰ kabul edildi. Kararda Irak'ta devletin sivillere yönelik yürüttüğü şiddetin bölgesel barış ve güvenliğe zarar verdiği kaydedilerek, Irak hükûmet güçlerinin buna derhal son vermesi istendi. Bu karardan yola çıkan ABD, Fransa ve İngiltere, Kürt mültecilerin ülkelerine güvenli dönüşlerini sağlamak için Türkiye topraklarında Çekiç Güç adını verdikleri askerî bir varlık oluşturdu ve 36. paralelin kuzeyindeki hava sahasını Irak askerî uçakları için uçuşa yasak bölge ilan etti.¹¹ Kısa bir süre sonra, Somali topraklarında yine ABD'nin öncülüğünde hayata geçirilen 'insanî' amaçlı askerî müdahale, benzer bir motivasyonun izlerini taşımıştır. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi, Somali'deki açlık tehlikesinin ve bunun yol açtığı hastalıkların önlenmesi amacıyla yollanan ilaçların, gıyceklerin ve çadırların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasını engelleyen savaş ağalarının etkisiz hâle getirilmesi ve devlet otoritesinin yeniden tesisi için 3 Aralık 1992'de

kabul ettiği 794 sayılı kararla¹² bu hususta istekli olan devletlere Somali'ye askerî müdahalede bulunma yetkisi vermiştir.

Güvenlik Konseyi 1990'ların başında geliştirdiği İnsani Müdahale Doktrini kapsamında herhangi bir devletin ülkesinde çok vahim düzeyde insan hakları ihlalleri ya da insanî felâketler olduğu takdirde sorunu çözmek için gerekirse askerî müdahale kararı alınabileceğine karar vermiştir.

Güvenlik Konseyi, Amerikan topraklarına yönelik 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında, birbiri ardınca yine Amerikan önceliklerini ve çıkarlarını yansıtan birçok 'etkili' karar almıştır. Bu durum, Güvenlik Konseyi'nin giderek emperyal güçlerin oyuncuğu hâline dönüştüğüne ilişkin suçlamalara da zemin hazırlamıştır. ABD'nin ve onunla işbirliği yapan birçok ülkenin Afganistan'a yönelik 2001 sonundaki hukuksuz işgali, Güvenlik Konseyi tarafından önce sessizlikle karşılanmış, sonrasında ise Konsey bu eyleme 'yasallık' görüntüsü verecek bazı kararları kabul etmiştir.¹³ Güvenlik Konseyi, Mart 2003'te Irak'a yönelik ABD öncülüğündeki işgalde de benzer bir tavır almış, işgalci güçleri 'otorite' diye tanımlayan bir kısım kararlarla aynı zamanda Irak'ta 'istikrarı sağlamak için' diğer devletlerin buraya asker katkısı vermesini teşvik etmiştir.¹⁴ Aynı Konsey, 2004'te aldığı bir kararda Suriye ordu-

10. Resolution 688, 5 Nisan 1991, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/688\(1991\)ss.31-32](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/688(1991)ss.31-32).

11. 688 sayılı karar aslında böyle bir yetki vermemiştir.

12. Resolution 794, 3 Aralık 1992, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794\(1992\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/794(1992))

13. İşgalden hemen sonra alınan kararlar şunlardır: Resolution 1378, 14 Kasım 2001, <http://goo.gl/Y8OHY2>; Resolution 1383, 6 Aralık 2001, <http://goo.gl/o9LpDR>

14. Irak işgalini *ex post facto* olarak 'yasallık' kılıfına büründürme amaçlı bazı Güvenlik Konseyi kararları şunlardır: Resolution 1483, 22 Mayıs 2003, <http://goo.gl/gE4C0Y> 14 Ağustos 2003, <http://goo.gl/2IARBv>, 16 Ekim 2003, <http://goo.gl/mrBJZN>

sunun uluslararası bir anlaşma çerçevesinde bulunduğu Lübnan'dan çekilmesini ve Hizbullah'ın silahsızlandırılmasını talep etmiştir.¹⁵ Bu süreçte Suriye, 2005 yılında Lübnan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Öte yandan, 2006'dan itibaren İran'ın nükleer enerji programının esas amacının nükleer silah üretmek olduğu iddiasındaki ABD, İsrail ve Avrupa ülkeleri meseleyi 'uluslararası bir sorun' hâline getirerek İran'a karşı Güvenlik Konseyi bünyesinde kapsamı giderek genişleyen askerî, iktisadî ve malî yaptırım kararlarının alınmasını sağlamışlardır.¹⁶ Bu kararlara göre, İran'ın son derece meşru olan uranyum zenginleştirme faaliyetlerinden derhal vazgeçmesi istenmiştir. Öte yandan İran, 1968 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'na¹⁷ taraftır ve bu antlaşmanın öngördüğü üzere nükleer tesislerini uluslararası denetime açmıştır.¹⁸

Büyük güçlerin elinde bir manipülasyon aracına dönüşmesi nedeniyle Güvenlik Konseyi, bugün inandırıcılığını büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır.

Kısacası Güvenlik Konseyi, büyük güçlerin elinde bir manipülasyon aracına dönüşmesi nedeniyle, Konsey bugün inandırıcılığını büyük ölçüde kaybetmiş durumdadır. Bu organın İsrail'in

Lübnan'a (2006) ve Gazze'ye¹⁹ (2008-2009) yönelik barbarca saldırılarına karşı sessiz ve etkisiz kalması, uluslararası toplumda Konsey'e yönelik hissedilen hayâl kırıklığını derinleştirmiştir. Bugün artık ayan beyan ortaya çıkmıştır ki, bu organ, hem dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu barındıran Asya ve Afrika halklarının, hem de daha özel olarak İslam dünyasının beklentilerine cevap vermekten son derece uzaktır. Güvenlik Konseyi'nin bazı büyük güçlerin âdeta oyuncağı hâline gelmiş olması, yukarıdaki örnek olayların da gösterdiği üzere, herhâlde en fazla İslam dünyasına zarar vermiştir.²⁰

4. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK DIŞINDAKİ KÜRESEL SORUNLAR VE BM

Birleşmiş Milletler, sömürgeciliğin tasfiyesi ve sömürge halklarının bağımsızlık kazanması sürecinde çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca kurulan yeni devletlerin uluslararası düzeyde tanınması ve yoksulluğun yaygın olduğu bu ülkelerin iktisadî ve sosyal yönden kalkınması için de katkılar sağlamıştır. Yine BM, özellikle konferanslar yoluyla uluslararası hukukun gelişmesi ve daha fazla yaygınlaşması, çevrenin korunması, insan hakları ve kalkınma gibi temel küresel me-

15. Resolution 1559, 2 Eylül 2004, <http://goo.gl/I4vRj7>

16. Resolution 1737, 7 Aralık 2006, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/681/42/PDF/N0668142.pdf?OpenElement>; Resolution 1747, 24 Mart 2007, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/281/40/PDF/N0728140.pdf?OpenElement>; Resolution 1803, 3 Mart 2008, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/257/81/PDF/N0825781.pdf?OpenElement>; Resolution 1835, 27 Eylül 2008, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/525/12/PDF/N0852512.pdf?OpenElement>; Resolution 1929, 9 Haziran 2010, [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929\(2010\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929(2010))

17. Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, 1 Temmuz 1968, <http://goo.gl/r6P9am>.

18. Burada sözü edilen, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu müfettişlerinin denetimidir.

19. İsrail Gazze'de barbarlığın her türünü sergileyip katliamlar yaparak 'işini bitirdikten sonra' kabul edilen ve suya sabuna dokunmayan Güvenlik Konseyi kararı için bakınız: Resolution 1860, 8 Ocak 2009, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/204/32/PDF/N0920432.pdf?OpenElement>

20. Nitekim Rusya ve Çin, sözcüleri, 2011 yılından bu yana Esed rejimi tarafından Suriye halkına karşı işlenen 'insanlığa aykırı suçları' Güvenlik Konseyi'nin çıkaracağı yaptırım kararları yoluyla engellemeyi hedefleyen tüm girişimleri bugüne dek boşa çıkarmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin özellikle Ortadoğu ülkelerine yönelik olarak bu yüzyılda kabul etmiş olduğu 'etkili' kararları ele alan oldukça eleştirel bir çalışma için bakınız: Berdal Aral, "An Inquiry into the 'Effective' United Nations Security Council Resolutions Relating to the Middle East within the Past Decade", *Muslim World*, Cilt: 102, Sayı: 2, 2012, 225-247.

selelerde öncü bir aktör olmuştur.²¹ Uluslararası ilişkilerde iktisadî ve sosyal faktörlerin önemi arttıkça BM Genel Kurulu'nun daha âdil bir uluslararası düzen arayışındaki rolü de artmış,²² örneğin; Genel Kurul, silahların denetimi ve silahsızlanma konusunda bugüne dek pek çok kararı kabul etmiştir. Ne var ki, bütün bu çabalar küresel nitelikli pek çok devasa sorunun bertaraf edilmesini ya da asgariye indirilmesini mümkün kıl(a)mamıştır.

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda bir taraftan küresel olarak hayat standartları yükselirken diğer taraftan da ülkeler arasındaki ve ülkelerin kendi içindeki sosyal grupların refah seviyeleri arasındaki fark, istisnalar bir yana açılmaya devam etmektedir. Gerçekten de yaşadığımız dünyadaki bunca refah artışına, uluslararası kuruma, sivil toplum örgütüne ve sıklıkla dillendirilen demokrasi ve adalet söylemlerine rağmen bugün de insanlık devasa sorunlarla karşı karşıyadır. Her şeyden önce yoksulluk ve işsizlik küresel bir sorun olarak büyümeye devam etmektedir. Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'si, küresel gelirin dörtte üçünü elde ederken, en yoksul yüzde 40'ı küresel gelirin sadece yirmide birine sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde her üç çocuktan birisi uygun bir barınaktan, her beş çocuktan birisi temiz sudan, her yedi çocuktan birisi ise sağlık hizmetlerinden yoksundur. Dünyada 1,6 milyar insan elektrikten mahrum yaşamaktadır. Yoksulluk nedeniyle her gün yerküre üzerinde 22 bin çocuk hayatını kaybetmektedir.²³ Bugün geline noktada pek çok yoksul ülke dış borçlarını ödeyemez hâle gelmiştir. Dünyadaki yapısal şiddetin en önemli nedeni yoksulluk, adaletsizlik ve sosyoekonomik sorunlardır.²⁴ O hâlde devletle-

rin yoksullukla mücadelelerine ve sosyal adaleti sağlama çabalarına BM'nin sağlayacağı destek, aynı zamanda uluslararası düzeydeki insanî güvenlik için hayatî önem taşımaktadır.²⁵ Nitekim BM Kurucu Antlaşması'nın 55. maddesine göre, BM'nin görevlerinden birisi de tüm dünyada “daha yüksek bir hayat standardı, tam istihdam ve iktisadî ve sosyal ilerleme ve kalkınma koşulları” sağlamaktır. O hâlde BM'nin mevcut durumun sürdürülebilir olmadığını görerek bu sorunların üzerine cesaretle gitmesi gerekmektedir.

Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir başka sorun ise küresel düzeydeki silahlanmadır. Başta BM Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin elindekiler olmak üzere mevcut nükleer silah stokları insanlığın geleceğine yönelik önemli bir tehdit hâline gelmiştir. Bu noktadan sonra yalnızca nükleer silahların yayılmasını önlemenin yetmeyeceği, bunun yerine dünyanın nükleer silahlardan tamamen arındırılmasının gerektiği sağduyu sahibi çevrelerce kabul edilmektedir. Buna ek olarak, dünyada özellikle güçlü ülkelerin silahlanmaya ayırdıkları pay azaltılmadıkça, küresel düzeyde savaşları ve şiddeti kabul edilebilir sınırlara çekmek mümkün olmayacaktır. Ne acıdır ki, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri silahlanmaya en fazla pay ayıran ülkeler sıralamasında hemen her zaman listenin başında yer almaktadırlar. Bunlar aynı zamanda önde gelen silah ihracatçısı ülkeler arasında yer almaktadır.²⁶ Örneğin ABD'nin 2012 yılında yapmış olduğu 685 milyar dolar değerindeki askeri harcama tüm dünyadaki silah harcamasının %40'ına denktir.²⁷ Bu noktada şu soruyu sormak isabetli olacaktır: BM'ye daimi üye olmaları bu beş ülkeye savun-

21. “The United Nations in its Second Half-Century”, The Report of the Independent Working Group on the Future of the United Nations, 1995, s. 5, <http://www.library.yale.edu/un/images/un-second-half-century.pdf>
22. *A.g.e.*, s. 42.

23. Anup Shah, “Poverty Facts and Stats”, <http://www.globalissues.org/article/26/poverty-facts-and-stats> (Bu bilgi 18 Eylül 2013'te alınmıştır.)

24. “The United Nations in its Second...”, *a.g.e.*, s. 25.

25. *A.g.e.*

26. Bu hususta bakınız: Richard F. Grimmett & Paul K. Kerr, *Conventional Arms Transfers to Developing Nations, 2004-2011*, CRS Report for Congress, 24 Ağustos 2012, <http://www.fas.org/spp/crs/weapons/R42678.pdf> (Bu bilgi 16 Temmuz 2013'te alınmıştır.)

27. SIPRI Yearbook 2013, Armaments, Disarmament and International Security-Summary, <http://www.sipri.org/yearbook/2013/files/SIPRIYB13Summary.pdf> (Bu bilgi 16 Temmuz 2013'te alınmıştır.)

ma harcamalarını yüksek tutma ‘sorumluluğu’ mu vermektedir, yoksa daimi üye olarak bu devletlerin sorumluluğu başkalarına da örnek olacak şekilde silahlanma harcamalarını azaltmak mıdır? Aslında bu sorunun yanıtı BM Kurucu Antlaşması’nın 26. maddesinde verilmektedir. Çoğu zaman görmezlikten gelinen bu maddeye göre; Güvenlik Konseyi tüm dünyada beşerî ve iktisadî kaynakların olabildiğince küçük bir bölümünün silahlanmaya ayrılması için gerekli gayreti göstermekle yükümlüdür. Konsey’in bu önemli işlevini görmezlikten geldiği açıktır.²⁸ O nedenle BM’nin, başta ABD olmak üzere güçlü ülkelerin ‘savunma’ kaygılarının çok ötesine geçen ‘ofansif amaçlı silahlanma’ politikasını masaya yatırması artık bir zaruret hâlini almıştır.

BM Güvenlik Konseyi kararlarına karşı yargı yolunun kapalı olması güç suiistismaline sebep olmaktadır.

Tüm bunların ötesinde bunca yoksulluk, mağduriyet ve savaşlar yetmezmiş gibi, BM bünyesindeki onca hareketliliğe rağmen çevrenin tahribatı da devam etmektedir. Yerkürenin doğal kaynaklarının hızla tükenmesi ise tabiatla barışık bir sürdürülebilir kalkınma stratejisinin neden hayatî bir önem taşıdığını göstermektedir.

5. BM’YE İLİŞKİN YAPISAL VE HUKUKİ SORUNLAR

BM’nin küreselleşen uluslararası ilişkiler düzeni içinde yeterince etkili ve tutarlı bir rol oynamak-

tan uzak oluşu nedeniyle uluslararası toplumun gözündeki azalan güvenilirliği ve saygınlığı en başta örgütün yapısından kaynaklanmaktadır. Bu örgüte ilişkin prestij kaybının ve merkezde olmayan toplumların kimi zaman patlayan öfkelerinin öncelikli adresi hiç kuşkusuz Güvenlik Konseyi’dir. Ayrıcalıklı bir ‘kulüp’ teşkil eden daimi üyeler ve bunların veto imtiyazları ne hukukî (devletlerin egemen eşitliği ilkesi) ne de ahlâken kabul edilebilir. BM 1945 yılında kurulduğu zaman Güvenlik Konseyi’ndeki daimi üyelerin sayısı dünyadaki BM üyesi devletlerin onda biriydi. O günden bu güne BM üyesi devlet sayısı 193’e, yani yaklaşık dört katına çıktığı hâlde, daimi üyelerin sayısı hiç değişmemiştir. Günümüzde daimi üyelerin BM üyesi devlet sayısına oranı %3’ün altındadır. Bu durum, BM bünyesinde gücün nasıl az sayıda devlette temerküz ettiğini göstermektedir. BM Güvenlik Konseyi’nin hiçbir denetime tâbi olmaksızın hangi kriz durumlarında uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğini belirleme ya da hangi eylemin saldırganlık olarak tanımlanacağı konusunda ve **şayet** bu kriz noktalarına karşı geçilecekse ne tür kararların ve eylem planlarının kabul edileceği hususunda sahip olduğu tekel kuşkusuz kaygı vericidir. Üstelik bu durum, karar alma süreçlerinden dışlanmış olan uluslararası toplumun büyük çoğunluğunun genel iradesine yöneltilmiş bir ‘saldırı’ niteliği de taşımaktadır.

BM Güvenlik Konseyi’nin 1990’ların başlarından itibaren bir yandan daha büyük bir hareketlilik içine girmesi bir yandan da kendisine yeni yetki alanları ihdas etmesi, gelişmekte olan ülkelerce kurulmuş olan Bağlantısız Blok mensubu Genel Kurul üyelerini özellikle tedirgin etmiştir. Zira böyle bir durumda çok mümkün ve muhtemel olan Konsey’in Genel Kurul’un yetki alanına tecavüz etmesi veya kendisine yeni roller biçmesi gerçek olmuştur.²⁹ Konsey, zaman içinde yalnızca uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atan silahlı saldırı ya da askerî müdahale gibi

28. “The United Nations in its Second...”, *a.g.e.*, s. 24.

29. David Malone, *Decision-Making in the UN Security Council: The Case of Haiti, 1990-1997*, (Oxford, Clarendon Press, 1998), s. 15.

olağanüstü durumlarda kınama, yaptırım ya da savaş kararı alan bir organ olmaktan çıkıp *insanî güvenlik* kavramsallaştırması içinde kitlesel tehdit oluşturan ekonomik, sosyal, insan hakları ve çevre eksenli iç ya da uluslararası krizleri de uluslararası barış ve güvenliğe karşı birer tehdit olarak tanımlamıştır. 1990'larda ortaya çıkan bu *insanî güvenlik* paradigması kuşkusuz insanlık adına çok olumlu bir adımdır. Ne var ki, Güvenlik Konseyi'nin olaylar ve krizler karşısında tutarlı ve ilkeli bir tutum almaktan uzak oluşu ve bazı Konsey üyelerinin bu organı kendi jeopolitik ve jeoekonomik çıkar savaşlarının bir aracı gibi kullanmaları nedeniyle bu süreçte büyük hayâl kırıklıkları yaşanmıştır. Dahası, Konsey'in kendisine sürekli yeni yetki aktarımında bulunması kaygıları büsbütün artırmıştır. Öyle ki, Güvenlik Konseyi bugün kendini, devletlerin kurulmasına giden hukuksal ve kurumsal alt yapıyı oluşturmaktan (Doğu Timor, Güney Sudan) kitlesel açlık yaşanan ülkelere müdahaleye (Somali); savaş suçlarını ya da insanlığa aykırı suçları yargılamak amacıyla *ad hoc* uluslararası mahkeme kurmaktan (Ruanda, eski Yugoslavya) *barışın inşasını* da hedefleyen ve siyasî, iktisadî ve hukuksal işlevlerle de donatılmış her türden ikinci kuşak barış gücü operasyonları düzenlemeye (örneğin; Kamboçya, Mozambik, El Salvador, Angola, Somali, eski Yugoslavya); belli bir ülke *içinde* –örneğin bir iç savaşta- vuku bulan vahim düzeydeki insan hakları ihlallerini önleme amaçlı insanî müdahale hakkından (örneğin; Somali, Haiti, Libya) belli bir coğrafyada işlenen savaş suçlarının ya da insanlığa aykırı suçların uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu düşündüğü durumlarda bu suçların faillerini Lahey'de 2002'de faaliyete geçen Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk etmeye kadar³⁰ (Sudan'ın ve -Kaddafi döne-

mindeki- Libya'nın bazı üst düzey yetkilileri) pek çok 'yeni' alanda yetki sahibi kılınmıştır.

Bunun da ötesinde, BM Güvenlik Konseyi kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır. Başka bir deyişle, Konsey'i dizginleyebilecek herhangi bir kurum ya da hukuksal mekanizma yoktur. BM Kurucu Antlaşması'na göre bağlayıcı yargı kararı ile neticelenen ihtilaflı davalar söz konusu olduğunda yalnızca devletlerarası uyuşmazlıklar Uluslararası Adalet Divanı'nın önüne getirilebileceğinden BM Güvenlik Konseyi'nin kararlarına karşı Divan'a başvurulamamaktadır. Bu durum, August Reinish'i BM sistemine ilişkin şu önemli eleştiriyi yapmaya zorlamıştır: "Yargıya gitme hakkı da dâhil, insan haklarını önemli bir referans olarak kabul etmesine karşılık, kolaylıkla insan hakları ihlallerinde bulunabilecek Birleşmiş Milletler gibi bir kuruma karşı yargı yolunun kapalı olması kabul edilebilir bir şey değildir."³¹ BM Güvenlik Konseyi'nin kimi zaman 1988'de İskoçya hava sahasında infilâk eden bir Amerikan yolcu uçağının Libyalı ajanlarca uçağa bomba konularak düşürüldüğü iddiasının Konsey tarafından dillendirilmesinde olduğu gibi, bağımsız bir mahkeme gibi hareket ederek kendisine hedef seçtiği bir ülkeyi belli bir yasadışı eylemle ilişkilendirerek ona karşı cezalandırıcı kararlar aldığı da düşünülürse, bu organın kararlarına karşı temyiz yolunun kapalı olması şaşırtıcıdır. N. D. White'ın da vurguladığı gibi, liberal demokratik teoride yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin aynı organ içinde temerküz etmiş olması, tek bir organın yasa yapmasına, yasayı uygulamasına ve cebrî icra gücünü hayata geçirmesine yol açacağından, bu durumun kaçınılmaz sonucu 'güç süistimâlidir'.³² Bugün BM Güvenlik Konseyi'nde de güç suiistimali yapılmaktadır.

30. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'nün 13. maddesine göre, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu düşündüğü 'insanlığı aykırı suçlar' ya da 'savaş suçları' durumunda, bu krizin müsebbibi olan failleri Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk etme yetkisi vardır. (Rome Statute of the International Criminal Court, 17 Temmuz 1998, <http://goo.gl/o1gneq>).

31. August Reinish, "Developing Human Rights and Humanitarian Law Accountability of the Security Council for the Imposition of Economic Sanctions", *The American Journal of International Law*, Cilt: 95, Sayı: 4, Ekim 2001, 851-872, s. 867.

32. N. D. White, "On the Brink of Lawlessness: The State of Collective Security Law", Hilaire McCoubrey Memorial Lecture, University of Hull, 15 Mayıs 2002, s. 6.

BM Kurucu Antlaşması, bugün artık bir tür *Leviathan*'a³³ dönüşmüş bulunan Güvenlik Konseyi'ni dizginleyecek ya da denetleyecek herhangi bir mekanizma öngörmüş değildir. BM Kurucu Antlaşması'nın 2/7. maddesinde sözü edilen BM'nin özü itibarıyla devletlerin ulusal yetki sahasına giren konulara karışamayacağına ilişkin hüküm (*principle of non-intervention*), Konsey'in ahtapot gibi her yanı saran kolları karşısında anlamlı bir kalkan olmaktan çıkmıştır. O nedenle bu organ, İran'ın egemen yetki alanına girdiği kuşku götürmeyecek olan sivil amaçlı nükleer programını bile, belli vehimlerden yola çıkarak uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehdit olarak tanımlamış ve bu ülkeyi dizleri üzerine çöktürmek için İran'ı son derece kapsamlı bir ambargo rejimine mahkûm etmiştir. O nedenle, Konsey'in tutarlı ve hakkaniyetli bir performans grafiğinin olmadığı da dikkate alındığında, bu organın bugün uluslararası barış ve güvenliğinin garantörü mü olduğu, yoksa küresel barış idealinin önündeki önemli bir engel hâline mi geldiği sorusu yanıtsız kalmaktadır.

Gerçekten de nelerin barışa tehdit oluşturduğuna ilişkin olarak Güvenlik Konseyi'nin denetlenmesi pek de mümkün olmayan geniş bir takdir yetkisi vardır.³⁴ *Örneğin* Konsey, 'silahlı saldırı' ya da genel olarak 'saldırganlık' olarak tanımlanabilecek iki farklı barış ihlâli durumunda birbirine tamamen zıt bir tutum içine girerek farklı pozisyonlar alabilmektedir. Nitekim Irak 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal ettiğinde derhal toplanan Konsey, bu silahlı saldırıya ilişkin uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürdüğü-

ne hükmedip, bu işgale son vermek maksadıyla BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde art arda 'etkili' kararlar alırken, İsrail'in 12 Temmuz 2006'da Lübnan'a yönelik olarak başlattığı topyekûn saldırısı karşısında yaklaşık bir ay boyunca sessiz kalmış ve akabinde aldığı 1701 sayılı kararda³⁵ İsrail saldırıya geçişini açıkça kınamaktan bile imtina etmiştir. Konsey, 2006 yılında Etiyopya'nın Somali'yi işgaline de seyirci kalmıştır. Kurucu Antlaşma'da Konsey'e her uluslararası kriz durumuna ilişkin geniş takdir yetkisi verildiğinden, Konsey'i aynı durumda aynı şekilde davranmaya zorlayacak herhangi bir hüküm yoktur.

BM Güvenlik Konseyi'nin tutarsız ve ilkesiz tutumu, müdahil olduğu hemen hemen her konuda kendisini göstermiştir. Söz gelimi, Konsey 1990'lı ve 2000'li yıllarda kitlesel kıyımların yaşandığı kriz bölgelerinin birçoğuna 'insani müdahale hakkı' çerçevesinde müdahil olmak yerine, 'sessiz' kalmayı ya da geç müdahil olmayı tercih etmiştir. Bu durum özellikle etnik kıyımların mağduru olan Müslüman topluluklar ve/veya Afrikalı mağdurlar için söz konusudur. Gerçekten de Konsey, Ruanda soykırımına (1994: 800 bin ölü), (1995'e dek) Bosna soykırımına (1992-1995: en az 150 bin ölü), Çeçenistan'daki etnik temizliğe ve devlet terörüne (1994-96; 1999-2009: en az 150 bin ölü), Cezayir'de 1991'deki askerî darbe sonrasında on binlerce sivilin katliamına yol açan devlet terörüne (1991-2002: en az 100 bin ölü) ve Suriye'de 2011'de demokrasi talebiyle sokağa çıkan halka karşı savaş ilân eden devletin masum sivillere yönelik olarak gerçekleştirildiği katliamlar silsilesine (2011- : en az 110 bin ölü) bigâne kalmıştır. Bu insani kriz bölgelelerinden genellikle 'iç savaş' oldukları gerekçesiyle uzak duran Konsey, buralarda özellikle sivillere yönelik olarak devletlerce ve/veya paramiliter gruplarca işlenen vahim düzeyde insanlık suçları

33. Bu terim Eski Ahit'te bir deniz canavarını ifade etmektedir. Zaman içinde bu terim siyaset bilimine sirayet ederek dizginlenemeyen büyük güç ve kudret sahibi olan devleti tanımlamak için kullanılır olmuştur. Böyle bir anlam çerçevesi içinde ilk kez 17. yüzyılda Thomas Hobbes tarafından ele alınmıştır. Bu terim bugün kontrolsüz aşırı güç sahibi olan devlet dışındaki başka aktörler için de kullanılabilir. (Bkz. J. A. Aznar-Gómez, "A Decade of Human Rights Protection by the UN Security Council: A Sketch of Deregulation?", *The European Journal of International Law*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2002, 223-241, s. 23.)

34. Mariano J. Aznar-Gómez, "A Decade of Human Rights Protection by the UN Security Council: A Sketch of Deregulation?", *The European Journal of International Law*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2002, 223-241, s. 23.

35. UN SC Resolution 1701 on Israel/Lebanon: UN SC Resolution No. 1701, 11 Ağustos 2006, SC/8808, <http://www.un.org/News/Press/docs/2006/sc8808.doc.htm>.

(katliam, yaralama, işkence, tecavüz, tehdit vs.) karşısında ‘insanî müdahale hakkı’na yaslanarak rahatlıkla harekete geçebilecekken geçmemiştir. BM Güvenlik Konseyi’nin Avrupalı üyeleri ve ABD yakın işbirliği içinde 1990’lı yılların ikinci yarısında, Doğu Timor’u 2002 yılında bağımsızlığa götüren kararların Konsey tarafından birbiri ardınca çıkarılması sağlanmıştır. Konsey bu türden bir gayretkeşliği ne Filistin’in İsrail işgalinden kurtarılıp devletleşmesi için ne de söz gelimi Ermeni işgali altındaki Azeri topraklarının bu ülkeye iadesi için göstermiştir.³⁶ Bu durum, uluslararası toplumu ister istemez Konsey’in kriz bölgelerine ilişkin geliştirdiği politikaların aslında büyük ölçüde Konsey’deki daimi üyelerin ulusal çıkar ve jeopolitik kaygılarına göre şekillendiği, buna karşılık hukuksal mülâhazaların pek de etkin bir rol oynamadığı sonucuna götürmektedir.

‘Barışa tehdit’ten neyin anlaşılabilceği konusunda Konsey’in sahip olduğu geniş takdir yetkisi, bu organın *ad hoc* bir yaklaşım tarzı içinde her bir durum için farklı bir tutum almasına imkân vermektedir. Çifte standart, her önüne gelen meseleye işine geldiği kadar odaklanma ve Güvenlik Konseyi bünyesinde üzerinde uzlaşılan eylem (ya da eylemsizlik) planından önce yapılan gizli kapaklı istişari görüşmeler, BM’nin bu yürütme organının kamuoyunun gözündeki güvenilirliğini zedeleyerek meşruiyetine gölge düşürmektedir.³⁷ Nitekim o yüzdendir ki, Güvenlik Konseyi’nin askerî ya da iktisadî-malî yaptırımlarına maruz kalan ülkeler hemen her zaman ya küçük ve zayıf ülkelerdir (ör: Sudan, Libya) ya da en başta ABD olmak üzere Batı dünyası ile sorunlar yaşayan ülkelerdir (ör: İran). BM Güvenlik Konseyi sıklıkla hegemonik güçlerle

‘uyum’ içinde davranmayan rejimleri yaptırımlar yoluyla dize getirmeye çalışmaktadır.³⁸ 1990’lı yıllarda bazı ülkelere iktisadî yaptırım öngören BM Güvenlik Konseyi kararlarının ekonomik baskı ve rüşvet ile çıkarılabildiğine ilişkin de güçlü delillerin olması ise daha vahim bir durumdur.³⁹ Bazı sürekli üyelerin müdahil olduğu bu tür hukuk dışı operasyonlar, BM Kurucu Antlaşması’nın ihlâli niteliğinde olmakla kalmayıp aynı zamanda devletlerin egemenliği ilkesini paçavra-ya çevirmektedir. Uluslararası toplumun ortak kaygılarını yansıtmaması gereken Konsey’in zaman zaman sürekli üyelerin ferdi çıkarları için manipüle edildiği düşünülürse, Güvenlik Konseyi’nin ‘uluslararası toplum’ adına hareket ettiğini ileri sürmek hiç de kolay değildir.

Güvenlik Konseyi’nin tutarlı ve hakkaniyetli bir performans grafiğinin olmadığı dikkate alındığında, bu organın uluslararası barış ve güvenliğin garantörü mü olduğu, yoksa küresel barış idealinin önündeki önemli bir engel hâline mi geldiği sorusu yanıtız kalmaktadır.

Soğuk Savaş sonrasında Batılı devletler bloğu, sayıları eskiye nazaran sürekli artan uluslararası kurum ve mekanizmaları harekete geçirerek gelişmekte olan ülkeler üzerindeki tahakkümünü ve elde etmiş olduğu imtiyazları sürdürmeye imkân veren küresel bir düzen tesis etmiştir. Kuşkusuz BM Güvenlik Konseyi de bu büyük ağı bir

36. BM Güvenlik Konseyi, bu hususta kabul etmiş olduğu kararlarda, işgali ve yüz binlerce Azeri’nin topraklarından sökülüp atılmasını ‘kınama’ dışında herhangi bir ‘etkin’ adım atmamıştır: Res. No. 822, 30 Nisan 1993, ss.70-71; Res. No. 853, 29 Temmuz 1993, s. 71; Res. No. 874, 14 Ekim 1993, ss. 72-73; Res. No. 884, 12 Kasım 1993, ss. 73-74, Resolutions and Decisions of the SC, 1993, *SC Official Records*, S/INF/49.

37. Aznar-Gómez, *a.g.e.*, s. 234.

38. Hans Köchler, “Ethical Aspects of Sanctions in International Law: The Practice of the Sanctions Policy and Human Rights”, I.P.O. Research Papers, Vienna, 1994, <http://i-p-o.org/sanctp.htm>

39. Erskine Childers, “The Demand for Equity and Equality: The North-South Divide in the United Nations”, Hans Köchler (der.), *The United Nations and International Democracy: The Quest for UN Reform*, (Jamahir Society for Culture and Philosophy, Viyana, 1995), 17-36, s. 32.

parçasıdır. B. S. Chimni bu hususta şöyle demektedir: “BM aynı zamanda Batılı güç bloğunun yasal güç kullanımı konusunda küresel bir tekel oluşturmaya imkân veren bir vasıta. Soğuk Savaş sonrası dönem, küreselleşmiş Batılı devletler birleşik gücünün doğuşuna şahit olmuştur.”⁴⁰ Bu tablo, BM Güvenlik Konseyi’ndeki karar tıkanıklığının 1990’lı yılların başlarından itibaren aşılmasına rağmen, bu organın neden bugüne dek hemen hemen hiçbir zaman Batılı devletler grubunun çıkarlarıyla çatışan bir yaptırım ya da askerî müdahale kararına imza atmadığını ortaya koymaktadır.⁴¹

Mevcut uluslararası hukuk düzeni hem teorik hem de pratik olarak ulus-devletin geriletildiği post-Vestfalya düzenine henüz tam anlamıyla ayak uydurabilmiş değildir. Şekillenmekte olan bu yeni uluslararası düzende, küreselleşmeyle birlikte hem egemenliğin hem de onun yaslandığı ‘ülkesellik’ ilkesinin ciddi bir aşınmaya uğradığı gözlenmektedir. Devletlerin içişlerine karışılmasının yasaklanması ilkesi insan hakları kaygılarıyla yumuşatılmış, demokratik yönetim hakkı uluslararası hukukun gündemine girmiş, devlet dışında yeni aktörler ortaya çıkmış, uluslararası örgütlerin sayısı artmış, uluslararası hukuk ile iç hukuk arasındaki ayrım çizgisi muğlaklaşmıştır. Ne var ki, BM’nin mevcut yapılanması sanki bu gelişmeler hiç yaşanmamış gibi (özellikle güçlü devletlerin ve onların iradelerinin öne çıktığı) ulus-devlet sistemini esas almaktadır. O yüzden ki, yaşamakta olduğumuz küresel yönetim krizi, Vestfalyan dünya düzeninin üstesinden gelebileceği bir şey değildir. 11 Eylül 2001’den bu yana yol açtığı yeni çarpıklıklarla küresel öncelikleri altüst eden ABD öncülüğündeki ‘teröre karşı savaş’, bu yönetim krizini daha da derinleştirmiştir. Uluslararası toplumun ezici çoğunluğu

[Bu savaş] Güney üzerinde hâkimiyet kurup dünya ekonomisini Kuzey’in menfaatine uygun hâlde tutmayı amaçlayan hegemonik bir proje olarak görülmektedir. Bu hâkimiyet çabasının bir nedeni kaynakların denetimi olabilir, ama partizan ulusal çıkarlar gibi motifler de rol oynuyor olabilir. Bu aşamada küresel hegemonyaya alternatif olabilecek dünya düzeni[nin kurucu unsurları], değişen jeopolitik güç dengesi, bölgesel entegrasyonlar, (küresel sivil toplumu oluşturan) küresel sivil hareketlilik, ve insan haklarına, çevresel sürdürülebilirliğe ve özellikle kuvvet kullanımı hususunda küresel düzeyde hukukun üstünlüğüne ilişkin karşı-hegemonik okumanın oluşturduğu bileşim gibi görünmektedir.⁴²

Bütün bunlar küresel barış, refah ve adalet için mevcut uluslararası sistemin dayandığı temel sütunlardan birisi olan BM’nin yeniden yapılandırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

6. BM GÜVENLİK KONSEYİ’NİN YENİDEN YAPILANDIRILMASINA İLİŞKİN BAZI ÖNERİLER

Yukarıda yapılan tartışmaların ışığı altında BM Güvenlik Konseyi’ne ilişkin sorunları şu ana başlıklar altında toplamak mümkündür:

1. Beş devlete tanınmış olan sürekli üyelik statüsü ve veto hakkı hakkaniyet ve adaletle bağdaşmamaktadır;
2. Güvenlik Konseyi’nin sürekli üyelerinin dört tanesinin Batılı devletler grubuna mensup olması, bu organın demokratik temsil ilkesinden ne denli uzak olduğunu göstermektedir. Üstelik Batı ülkelerinde yaşayan

40. B. S. Chimni, “International Institutions Today: An Imperial Global State in the Making”, *European Journal of International Law*, Cilt: 15, Sayı: 1, 1-37, s. 16.

41. *A.g.e.*

42. Richard Falk, Balakrishnan Rajagopal, Jacqueline Stevens (der.), “Introduction”, *International Law and the Third World: Reshaping Justice*, (New York: Routledge-Cavendish, 2008), 1-7, s. 6.

toplam nüfus, dünya nüfusunun en fazla dörtte biridir;

3. Güvenlik Konseyi, Soğuk Savaş sonrasında başta ABD olmak üzere bazı küresel hegemonların emperyal amaçlarla ve ulusal çıkar kaygılarıyla 'kullandıkları' bir platforma dönüşmüştür;
4. Güvenlik Konseyi'nin kararları çoğu zaman taslak aşamasında kapalı kapılar ardında çeşitli pazarlıklar yoluyla oluşturulmaktadır. Bu ise hukukun ve demokrasinin en temel ilkelerinden birisi olan 'şeffaflık' ilkesinin ihlali niteliğindedir.

Konsey'e ilişkin bu sorunlar bize aynı zamanda çözüme ilişkin ipuçları da sunmaktadır. Bu esastan hareketle, Konsey'de yapılması gereken başlıca değişiklikler şöylece özetlenebilir:

1. BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelik imtiyazının ve veto mekanizmasının mutlaka kaldırılması gerekmektedir. Bir yazarın isabetli bir şekilde belirttiği gibi, "BM hakkında bir şeyler bilen insanların büyük çoğunluğu, veto hakkı iptal edilmediği sürece demokratik bir BM'nin olamayacağını idrak edebilir."⁴³ İlginçtir ki; BM Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılmasını amaçlayan 1990'lardaki reform tartışmaları sırasında İslam dünyasını temsilen bir sürekli üyelik tahsis edilmesine dair bir fikir dahi zikredilmemiştir.⁴⁴ Oysa Almanya, Japonya, Brezilya ve Hindistan gibi ülkelere daimi üyelik koltuğu tahsis edilmesi, fikri düzeyde de olsa gündeme getirilmiştir. Bu da İslam dünyasının aslında küresel düzeyde bir temsil kriziyle karşı karşıya kaldığını ve onun, başta BM olmak üzere uluslararası kurumlardaki karar alma süreçlerinden dış-

landığını ortaya koymaktadır. Abu Ni'mah'ın ifade ettiği gibi, İslam dünyası uluslararası hukuk bünyesinde 'başkalarınca' yapılan değişiklikleri, bu değişiklikler onları ne denli rahatsız etse de âdeta 'sineye çekmeye' icbar edilmektedir.⁴⁵

2. Konsey'deki üye sayısı küresel düzeydeki kültürel, ekonomik ve siyasî çoğulculuğu yansıtacak şekilde artırılabilir.
3. Konsey'in bir ülkeye yönelik olarak almış olduğu yaptırım kararı ya da askeri zorlama tedbiri (savaş) söz konusu olduğunda, bu kararın BM Genel Kurulu'nun üçte ikisince onaylanması şartı getirilebilir.⁴⁶
4. BM Kurucu Antlaşması'nda yapılacak bir değişiklikle Güvenlik Konseyi kararlarına karşı yargı yolu açılmalıdır. Bu sayede BM Kurucu Antlaşması hükümlerinin yorumlanmasında 'siyasî motiflerin' belirleyici bir unsur olduğu kararların yerini 'hukukun ve adaletin' esas alındığı kararlar alacaktır. Bu bağlamda temyiz mercii olan mahkeme hem BM Kurucu Antlaşması, hem de uluslararası insan hakları hükümleri ve uluslararası insanî hukuk alanındaki teamül hukuku kurallarını ihtiva eden 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerini ana çerçeve olarak belirleyip, Güvenlik Konseyi'ni, kabul etmiş olduğu kararlara ilişkin olarak uluslararası hukuk yükümlüğüne tâbi tutabilecektir.

43. Chandra Muzaffar, *Tehran Times*, Opinion Column, 12 Ağustos 2005.

44. Eğer İslam dünyası adına Konsey'de sürekli üyelik ihdas edilmiş olsaydı, böyle bir durumda, sözelimi, İslam İşbirliği Örgütü'nün belirleyeceği 'dönüşümlü temsil' ilkesi çerçevesinde, yine bu örgütün belirleyeceği hedef ve ilkeleri referans alacak bir üye devlet, İslam dünyasını belli bir süre için BM Güvenlik Konseyi'nde temsil edebilecekti.

45. Hassan Abu Ni'mah, "Consequences for Islamic Nations if International Law is Reshaped –How can Islamic Nations Best Utilize International Law", *Restarting the Dialogue in International Law*, Documentation of the International Workshop held in Amman, 21-22 Temmuz 2003, 67-71, s. 68.

46. Bu görüşü tafsilatlı olarak ele alan tarafıma yapılan bir çalışma için bakınız: Berdal Aral, "Enhancing the Role of the UN General Assembly in the Preservation of International Peace and Security", *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 38, Sayı: 2, 2010, 7-19.

7. BM GENEL KURULU'NA İLİŞKİN ÖNERİLER

BM'nin en önemli organlarından birisi de tüm üye devletlerin temsil edildiği ve herkesin eşit oy hakkına sahip olduğu Genel Kurul'dur. BM Genel Kurulu, sömürgelerin tasfiyesi, sistematik ırk ayrımcılığı, silahsızlanma ve uluslararası barış ve güvenlik gibi temel konularda önemli kararlar almış, dikkat çekici girişimlerde bulunmuştur. İnsanlığın özgürlük, hukuk, adalet ve refah arayışına anlamlı katkılar sağlamaya çalışan ve fakat kararları bağlayıcı olmayan Genel Kurul'un daha fazla güçlendirilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Güvenlik Konseyi'nin bir ülkeye yönelik olarak kabul etmiş olduğu ekonomik yaptırım ya da askerî müdahale kararının, Genel Kurul'un üçte ikilik oy çokluğu ile alacağı olumlu bir karara tâbi olması, BM'nin temsil gücünü ve demokratik meşruiyetini artıracaktır. Öte yandan, insan hakları ve iktisadî ve sosyal kalkınma meseleleri söz konusu olduğunda, Genel Kurul'un Ekonomik ve Sosyal Konsey'le eşgüdüm hâlinde *bağlayıcı* karar alma yetkisine sahip olması gerekir. Böylece askerî anlamda uluslararası barış ve güvenlik dâhil *insanî güvenlik* konusunda yenilenmiş bir Güvenlik Konseyi tüm dünyada yetki sahibi olmaya devam ederken, *iktisadî ve sosyal güvenlik* konusunda BM Genel Kurulu ve Ekonomik ve Sosyal Konsey eşgüdüm hâlinde bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahip olabilecektir.

Son olarak, üye devletlerin bu örgüte yıllık olarak yaptıkları ödemelerin yanı sıra, BM'nin kendi bağımsız gelir kaynaklarına sahip olması büyük önem taşımaktadır. Bu sayede, bu örgüt, üzerinde siyasî ya da parasal bir baskı hissetmeden kendi gündemine yoğunlaşabilecektir.⁴⁷ Bu bağlamda, devletler silahlanma harcamalarının belli bir yüzdesini BM'ye 'vergi' olarak ödeme-lidirler. Bu durumda hem BM'nin, söz gelimi,

2012 yılı için 5 milyar dolardan biraz fazla olan bütçe geliri artacak, hem de vergi ödeme yükümlülüğü devletlerin silahlanma harcamaları üzerinde –az da olsa- caydırıcı etkide bulunabilecektir.

8. VESAYET KONSEYİ'NE İLİŞKİN ÖNERİLER

Vesayet Konseyi, BM'nin kurulduğu dönemde sömürgelerdeki yaşam şartlarının iyileştirilmesini, buralardaki halkların temel insan haklarının güvence altına alınmasını ve son olarak onların sömürge yönetimlerinde kendi kendilerini yönetecek hâle getirilmesini gözetmekle görevlendirilmiştir. (BM Kurucu Antlaşması, XI., XII. ve XIII. Bölümler). Zaman içinde 'vesayet altındaki rejimler'le 'kendi kendini yönetemeyen ülkeler'in hemen hepsi bağımsızlık kazandığından, Konsey işlevini büyük ölçüde yitirmiştir. Bununla beraber Vesayet Konseyi, bugün için daha anlamlı olan 'yepyeni' bir başka işlevle donatılabilir. Bu ise Konsey'in BM'ce 'insanlığın ortak mirası' ilân edilmiş bulunan ve bu vasfıyla hiçbir devletin egemen yetkisi altında bulunmayan bölgelerden sorumlu olmasıdır. 'Ortak miras' olan bu mekânlar; **uzay**, **Antarktika** kıtası ve açık denizlerin altındaki **Uluslararası Deniz Yatağı**'dır. Konsey bir yandan buralarda barışçıl amaçlarla ve çevreye zarar verilmeksizin faaliyetlerde bulunulmasını güvence altına alırken, aynı zamanda burada ilmî ve iktisadî faaliyetler neticesinde elde edilen maddî kaynakları ve bilimsel bulguları hususiyetle geliştirmekte olan ülkelerin yararına sunabilir.

9. TÜRKİYE VE BM

Soğuk Savaş sonrasında dünyada önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1990'ların başından itibaren küreselleşme ivme kazanmış, devletler başka aktörlerle eskiden olduğundan daha fazla egemenlik paylaşımına gitmiş, bölgesel bütünleşme süreçleri ivme kazanmış, küresel iktisadî düzende

47. "The United Nations in its Second...", *a.g.e.*, s. 46.

ABD'nin ve Avrupa'nın sahip olduğu tek el en başta Uzak Doğu-Güneydoğu Asya havzasının iktisadî anlamda yükselişe geçmesiyle birlikte kırılmaya başlamıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) iktidara geldiği 2002 yılından bu yana, Türkiye'nin izlediği çok taraflı, çok-katmanlı, çoğulcu ve yapıcı dış politika, bu yeni dönemin 'bağlamı' ile çok iyi örtüşmüştür.

AK Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin dış politika ufkunu her anlamda ölçek büyüttü. Örneğin 2002 yılından bu yana Güney ve Uzak Asya bölgelerine, Afrika'ya ve Latin Amerika'ya yönelik önemli ticarî ve siyasî açılımlar sağlanmış bulunmaktadır. Türkiye'nin 2000'li yıllara dek ihmal ettiği Afrika'ya yönelik girişimler bu dönemde verimli neticeler vermeye başlamış, bu bağlamda Türkiye 2005 yılını kendisi açısından "Afrika yılı" ilân etmiştir. Bu dönemde Arap Birliği ve Afrika Birliği örgütlerinde gözlemci üye statüsü kazanan Türkiye, Ağustos 2008'de birçok Afrika ülkesinin en üst temsil düzeyinde katıldığı Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'ni düzenlemiştir. Bu çok boyutlu, dinamik ve yapıcı dış politika stratejisi, 2008 sonlarında Türkiye'nin BM Genel Kurul üyelerinin yüzde sekseninin desteğini alarak Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmesiyle semeresini vermiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, özellikle çok yoksul ülkelere artan miktarda insanî ya da kalkınma amaçlı malî yardımlar yapmaya başlamıştır ki, bu rakam 2011 yılında 1,32 milyar dolara ulaşmıştır.⁴⁸ Özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin yaptığı yardımlar da dâhil edilirse bu yardım miktarının son dönemde 2 milyar dolara yaklaştığı söylenebilir. Türkiye gibi orta gelir grubuna mensup bir ülke için gerçekten yüksek olan bu rakam, Türkiye'nin daha âdil bir uluslararası düzen kurulması konusundaki çabalarının samimiyetini de göstermektedir. Nitekim BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nın dördüncüsü 9-13 Mayıs 2011'de Türki-

ye'de düzenlenmiş ve toplantı sonunda İstanbul Eylem Programı kabul edilmiştir.⁴⁹

Türkiye'nin bugünkü dış politikası mevcut küresel düzenin hızla değişen ritmine uygun politikaları hayata geçirebilecek bir esnekliğe ve dinamizme sahiptir. Türkiye artık küresel sorunlara kendine özgü çözüm odaklı ve samimî yaklaşımlar geliştirebilmekte, Batı'nın demokrasi ve hukuk devleti anlayışını, iktisadî dinamizmini ve etkin yönetim ilkesini kendi iç idarî, siyasî ve iktisadî yapısına uyarlamakla kalmayıp uluslararası platformlarda da bu ilkelere vurgu yapmakta, aynı zamanda Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın barış, adalet ve refah arayışını uluslararası kurumlar nezdinde hararetle savunmaktadır. Ayrıca Türkiye, Arap devrimleri sürecinde Batılı aktörlerin ikircikli ve ikiyüzlü tutumlarından farklı olarak başlangıçtan itibaren demokratik halk devrimlerinin yanında yer almıştır. Yine bu süreç içinde Türkiye Mısır'da 3 Temmuz 2013'te, seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi alaşağı eden askerî darbeye açıkça karşı çıkarken, kendilerini 'demokrasi ve insan hakları şampiyonu' olarak gören ABD ve Avrupa ülkeleri ve onların yanı sıra bölge ülkelerinin büyük çoğunluğu darbeyi desteklemiştir. BM ise bu darbeye 'darbe' demekten uzak durmuştur. Son olarak, bölgesel ve küresel sorunların çözümü yolunda Türkiye, ilgili devletler arasında 'arabulucu' ya da 'kolaylaştırıcı' olarak bugüne dek pek çok önemli girişimde bulunmuştur. Nitekim Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 11 Mayıs 2009'da BM Güvenlik Konseyi'nin Ortadoğu'ya ilişkin oturumunda Türkiye'nin bu bölgeye ilişkin temel tutumunu şöyle ifade etmiştir: "Türkiye'nin bölgeye ilişkin dış politikasındaki önceliklerden birisi, tüm taraflarla diyalog kapısını açık tutmak ve aktif olarak

48. Development aid: Net official development assistance (ODA), OECD, 4 Nisan 2012, <http://goo.gl/w65Y3v> (Bu bilgi 6 Temmuz 2012'de alınmıştır.)

49. Roadmap for the Implementation of the Istanbul Programme of Action from 2011 to the Mid-Term Review, www.un.org/wcm/webdav/site/ldc/shared/IPOA%20Road%20Map.doc

müdahil olma politikası izlemektir.”⁵⁰ Tabiidir ki, bu ve benzeri nedenlerle Türkiye’nin etki alanı ve uluslararası prestiji hiç olmadığı kadar artmıştır.

Türkiye’nin çok taraflı ve çok boyutlu dış politikası aynı zamanda üye ya da gözlemci üye olduğu farklı bölgelerdeki ve kültür havzalarındaki uluslararası örgütlerin çeşitliliğinden de anlaşılacaktır. Türkiye, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi gibi Batılı kurumlardaki üyeliğinin yanı sıra İslam İşbirliği Teşkilatı ve Karadeniz Ülkeleri Ekonomik İşbirliği Teşkilatı gibi örgütlere de üyedir. Türkiye ayrıca Arap Birliği, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği ve Afrika Birliği’nde ‘gözlemci’, Çin, Rusya ve Orta Asya ülkelerinin üye olduğu Şanghay İşbirliği Örgütü’nde ise ‘diyalog ortağı’ statüsündedir. Bu durum aslında Türkiye’nin dünya barışına katkıda bulunacak çoğulcu ve yapıcı bir diplomatik yönelime sahip olduğuna işaret etmektedir. Bu, aynı zamanda Türkiye’nin farklı medeniyet sahalarının, siyasî ve kültürel coğrafyaların ve farklı ekonomi-politik öncelik ve beklentilerin taşıyıcısı durumundaki kurumların temsil ettiği ekonomik, siyasî ve kültürel hassasiyetleri okuyabilecek ve farklı kaygılar arasında diyalog zemini oluşturabilecek bir bakış açısına ve birikime sahip olduğunu göstermektedir.

Ekmeleddin İhsanoğlu’nun 2004’te o zamanki ismiyle İslam Konferansı Teşkilatı’nın (şimdiki adı: İslam İşbirliği Örgütü) genel sekreterliğine seçilmesi, Türkiye’nin giderek yükselen özgüveninin ve uluslararası profilinin bir göstergesi olmuştur. İhsanoğlu’nun bu göreve getirilmesi, İslam ülkelerinde siyasî ve demokratik reformun gerekliliğine ilişkin bir iradenin örgüt bünyesinde ortaya çıktığını göstermiştir.⁵¹ Bu yeni durum, yani

İhsanoğlu’nun seçimi aynı zamanda İslam dünyasının genel olarak Türkiye’ye, özel olarak da AK Parti hükümetine duyduğu güvenin bir göstergesi olmuştur. Türkiye’nin yükselen bu çizgisi, ‘yumuşak güç’ unsurlarının yani Türkiye’nin beşerî sermayesinin, tarihî mirasının, bölge halklarıyla ortak hafızasının, zengin kültürel kodlarının, yerleşmeye başlayan demokrasisinin ve hiç olmadığı kadar ulus-ötesi inisiyatifler geliştiren sivil toplumun hem nicel hem de nitel olarak güçlenmesinin de tabii bir sonucudur. Burada demokrasinin Türkiye bağlamındaki ikili işlevini vurgulamakta yarar vardır. Demokrasi hem halkın iradesinin devlet yönetiminde belirleyici olması anlamında hem de son dönemde Türkiye’deki siyasî, toplumsal, iktisadî ve kültürel dinamikleri ateşleyen ana çerçeve olması itibarıyla önemlidir. Muhammed Eyüb’ün deyişiyle, Türkiye’nin bugün sahip olduğu ‘yumuşak güç’ büyük ölçüde bu ülkenin bugünkü siyasî sisteminin meşru temellere dayanmasından kaynaklanmaktadır.⁵²

Türkiye’nin BM’ye ilişkin beklenti ve önceliklerini ifade eden 2007 tarihli Dışişleri Bakanlığı resmî raporunda, öncelikle Türkiye’nin BM’nin görevini en etkin şekilde ifa etmesine büyük önem verdiği belirtilmiş, ardından da terörle uluslararası düzeyde mücadele ve barış gücü operasyonlarına katkı gibi klasik güvenlik-odaklı unsurların yanı sıra hâkim uluslararası paradigmanın ve güç dengelerinin *dönüştürülmesi* açısından büyük önem taşıyan şu üç konuya yoğunlaşılması gerektiği ifade edilmiştir: Birincisi, yoksul ülkelerin kalkınma sorunlarına odaklanılacak; ikincisi, BM’nin insanî yardım çabalarına aktif katılım sağlanacak; üçüncüsü, farklı kültürler arasında sağlıklı bir diyalogun ve anlayışın yerleşmesi için ‘uzlaştırıcı’ bir rol yüklenilecek. Kuşkusuz Türkiye’nin bu misyonu BM’nin merkezinde yer aldığı yeni ve âdil bir küresel düzen arayışına uygun düşmektedir.⁵³

50. “Statement by Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoğlu at the United Nations Security Council Meeting on the Situation in the Middle East, Including the Palestinian Question”, 11 Mayıs 2009, New York, <http://goo.gl/S0nfEp>

51. Ne var ki, İhsanoğlu’nun 3 Temmuz 2013’de Mısır’da gerçekleşen askeri darbeye karşı ne İslam İşbirliği Teşkilatı ne de kendisi adına en küçük bir tepki göstermemiş olması, tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Bu durum bir bakıma İslam dünyasını temsil iddiasındaki bu teşkilatın sınırlarına da işaret etmektedir: İslam ülkelerinin büyük çoğunluğu ABD ve Rusya gibi küresel güçlerin nüfuz sahasının içinde yer alırken, İslam İşbirliği Teşkilatı’na üye devletlerde aktarılan yetkiler çok sınırlı kalmıştır.

52. Mohammed Ayoob, “Beyond the Democratic Wave in the Arab World: The Middle East’s Turko-Persian Future”, *Insight Turkey*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2011, 57-70, s. 63.

53. “Turkey’s Priorities for the 62nd Session of the United Nations General Assembly”, Eylül 2007, <http://goo.gl/Ri43SR>

Türkiye'nin uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditler konusunda, örneğin NATO müttefiklerinin dikkat çektiği silahlı saldırı ve uluslararası terörizm gibi unsurları öne çıkarmakla yetinmediğini, bu 'dar' bakış yerine daha kuşatıcı bir yaklaşım içinde olduğunu belirtmek gerekir. Gerçekten de giderek olgunlaşan 'yeni' dış politika perspektifi çerçevesinde Türkiye, uluslararası toplumun büyük çoğunluğunun duyarlılığını yansıtan daha kapsamlı bir tanım getirerek, devlet terörünü ve nükleer silahların mevcudiyetini de dünyadaki savaş ve çatışmaların ana sebepleri arasında saymaya başlamıştır.⁵⁴ Nitekim 1968 tarihli Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'na taraf olan Türkiye, yalnızca nükleer silahların yayılmasına karşı çıkmakla yetinmemekte, aynı zamanda bu silahların insanlığın geleceğine yöneltilmiş önemli bir tehdit olduğu fikrinden hareketle nükleer silah sahibi güçlerin aralarında anlaşarak bu silahları imha etmelerini savunmaktadır. Türkiye aynı zamanda İran dâhil her devletin nükleer teknolojiyi barışçıl amaçla –örneğin enerji elde etmek için- kullanım hakkını desteklemektedir.⁵⁵ Türkiye konvansiyonel silahlarda da uluslararası düzeyde gerçekleşecek bir silahsızlanmayı insanlığın barış ve huzuru için önemli bir hedef olarak görmektedir.⁵⁶ Türkiye'nin bu tutarlı ve ilkeli duruşunun Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin öncelik ve hassasiyetleriyle büyük ölçüde örtüştüğünü belirtmek gerekir.

Türkiye, BM Güvenlik Konseyi üyesi olduğu 2009-2010 döneminde Konsey'in gündemine gelen krizlerin çözümü hususunda yapıcı bir tutum içinde olmuştur. Türkiye'nin bu yapıcı

Türkiye'ye Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması konusunda da kendine özgü bir yaklaşım geliştirmiş ve etkinliğini ve şeffaflığını arttırmak için bu organın reforma tâbi tutulması gerektiğine vurgu yapmıştır.

tutumu, onun bazı Konsey kararlarına ilişkin 'eleştirel' bir tavır almasını ise engellememiştir. Nitekim İsrail'in Aralık 2008-Ocak 2009 döneminde Gazze'yi hedef alan topyekûn saldırısına uzun süre kayıtsız kalan Konsey'in, en nihayet taraflara ateşkes çağrısı yapan 8 Ocak 2009 tarihli 1860 sayılı kararı⁵⁷ kabulü sonrasında Dışişleri Bakanı Ali Babacan, bu kararın İsrail saldırganlığının mağduru olan Filistinlilere yeterli güvenceler sağlamaktan uzak oluşunu eleştirmiştir. Öte yandan, İran'ın nükleer programına ilişkin bu dönemdeki bir dizi gelişme Türkiye'nin itibarını arttırmıştır. Haziran 2010'da Brezilya ve Türkiye'nin arabuluculuğunda ABD, Fransa ve Rusya destekli, İran'ın geçici olarak elindeki zenginleştirilmiş uranyumu Türkiye'ye teslim etmesi karşılığında bu ülkenin nükleer reaktörlerini işletmek için gerekli olan yakıt çubuklarının İran'a Türkiye aracılığıyla teslimini öngören nükleer yakıt takası anlaşması İran tarafından kabul edilmiştir. Ne var ki sonradan fikir değiştiren ABD ve Avrupalı üyeler, İran'a yönelik mevcut ambargonun daha da ağırlaştırılmasına ilişkin bir karar tasarısını BM Güvenlik Konseyi'ne sunmuşlardır. O dönemde Konsey'in geçici üyesi olan Türkiye, ilkesel bir duruş sergileyerek NATO müttefiki olan ABD'nin hazırladığı ve Konsey'den geçen bu karar tasarısına 'hayır' oyu vermiştir.⁵⁸ Türkiye'nin bu tutarlı ve ilkeli duruşu, onun uluslararası düzeydeki saygınlığını ve güvenilirliğini daha da arttırmıştır.

54. Berdal Aral, "Turkey in the UN Security Council: Its Election and Performance", *Insight Turkey*, Cilt: 11, Sayı: 4, 2009, 151-168, s. 165.

55. Resolution 1887, "Historic Summit of Security Council Pledges Support for Progress on Stalled Efforts to End Nuclear Weapons Proliferation", 24 Eylül 2009, <http://www.un.org/News/Press/docs/2009/sc9746.doc.htm>

56. Bu hususta 2006'da Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün yapmış olduğu şu konuşmaya bakılabilir: "Speech Delivered by H. E. Mr. Abdullah Gül, Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs at the Luncheon for the Candidacy of Turkey to the UN Security Council for the Term 2009-2010", 19 Nisan 2006, Ankara Palace, <http://www.un.int/turkey/page17.html>

57. Resolution 1860, *a.g.e.*

58. Resolution 1929, *a.g.e.* Bu hususta bakınız: "Gates Criticizes Turkey Vote Against Sanctions", *The New York Times*, 11 Haziran 2010.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Viyana'da Şubat 2013'te BM'nin düzenlediği Medeniyetler İttifakı konferansında, Suriye'de 2011'den bu yana devletin muhaliflere yönelik etnik temizliği ile başlayıp zamanla kanlı bir iç savaşa dönüşen bu büyük insanî krize BM Güvenlik Konseyi'nin duyarsız kalmasından yola çıkarak bu örgütün ciddi bir reforma ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır. Erdoğan konuşmasında ayrıca Konsey'deki sürekli üyelerin vetosundan kaynaklanan karar tıkanıklığının kabul edilemez olduğunu vurgulamış, geçici Konsey üyelerinin ise minimum düzeyde etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Başbakan Erdoğan'a göre, Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin büyük çoğunluğu Batılı devletler olduğundan bu organ uluslararası toplumun genel iradesini yansıtmaktan uzaktır.⁵⁹

Türkiye'nin pek çok konuda olduğu gibi, BM Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması konusunda da kendine özgü bir yaklaşım geliştirdiği söylenebilir. Türkiye'ye göre Güvenlik Konseyi'nin temsil gücünü, etkinliğini ve şeffaflığını arttırmak için bu organın reforma tâbi tutulması büyük önem taşımaktadır. Bu görüşe göre, söz gelimi Konsey'in üyelik kompozisyonu, değişen uluslararası gerçekliğe uygun olarak daha demokratik ve hakkaniyetli bir biçimde değiştirilmelidir. Bu bağlamda Türkiye'nin yaklaşımına göre, Güvenlik Konseyi'ndeki geçici üye olan devletlerin sayısı artırılmalıdır.⁶⁰ Konsey'in yeniden yapılandırılmasıyla bu önemli organın uluslararası toplumun gözündeki saygınlığı ve meşruiyeti artacağı gibi aldığı kararların daha güçlü bir şekilde hayata geçirilmesi de mümkün olacaktır.

Bütün bu nedenlerle Türkiye'nin BM'nin faaliyetlerine önemli katkılar sunacağı açıktır. Daha da önemlisi yoksulluk, gelir adaletsizliği,

aşırı silahlanma, hegemonik güçlerin saldırgan politikaları ve çevrenin tahribatı gibi acil çözüm bekleyen küresel sorunların hâlli için yeniden yapılandırılması gereken BM'nin, içinden geçeceği bu reform sürecindeki yeni vizyonunun ve eylem planının şekillenmesinde hem Batı'nın hem de Doğu'nun hassasiyet ve önceliklerinin taşıyıcısı olan Türkiye'nin görüş ve önerilerinin özgül ağırlığının yüksek olacağı açıktır.

Bu raporda BM'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin serdedilen görüş ve önerileri özet olarak yeniden vurgulamak gerekirse, şu hususların altını çizmekte yarar vardır:

- Güvenlik Konseyi'ndeki sürekli üyelik ve veto hakkı imtiyazının kaldırılması; şayet bu mümkün olmazsa, bu hakkın beş üye devlet dışında kıtasal ve/veya medeniyetsel temsil gücüne sahip başka bazı ülkelere de verilmesi;
- Güvenlik Konseyi'ndeki üye sayısının artırılması;
- Güvenlik Konseyi, bir ülkeye yönelik olarak yaptırım uygulamaya karar verdiğinde ya da askeri zorlama tedbiri (savaş) aldığında, bu kararın Genel Kurul üyelerinin en az üçte ikisince onaylanması ön şartının getirilmesi;
- Güvenlik Konseyi kararlarına karşı yargı yolunun açılması. UAD bu işlevi yükümlenecek en uygun organ gibi görünmektedir;
- İnsan hakları ve kalkınma konularında, Genel Kurul'un, Ekonomik ve Sosyal Konsey'le eşgüdüm içinde, *bağlayıcı* karar alma yetkisine sahip olması;
- BM'nin kendi bağımsız gelir kaynağına sahip olmasını sağlamak için, devletlerin, silahlanma harcamalarının belli bir yüzdesini bu örgüte 'vergi' olarak ödemeleri;
- Vesayet Konseyi'nin uzay, Antartika kıtası, ve açık denizlerin altındaki Uluslararası Deniz Yatağı gibi 'insanlığın ortak mirası' olarak ilân edilmiş bulunan alanların yönetiminden sorumlu olması.

59. Medeniyetler İttifakı V. Viyana Forumu, 27 Şubat 2013, http://www.youtube.com/watch?v=_0dnu2HRqks (14 Temmuz 2013'te izlenmiştir.)

60. "Turkey's Priorities for the 63rd Session of the United Nations General Assembly", Eylül 2008, <http://www.un.int/turkey/63rdGA.pdf>.

Küresel düzeyde en etkili uluslararası kuruluşların başında gelen Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada bir daha bu düzeyde yıkıcı savaşlar yaşanmasını engelleme çabasının bir ürünü olarak kurulmuş ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını en temel amacı olarak belirlemiştir. Bu çalışmada BM'nin kurumları ve kendisinden beklenen işlevleri yeterince yerine getirip getiremediği mercek altına alınmış ve örgütün küresel barış ve güvenlik konusundaki performansı değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra örgüte ilişkin yapısal ve hukuki sorunlar ele alınmış ve BM kurumlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Analizde, BM'nin küreselleşen uluslararası ilişkiler düzeni içinde yeterince etkili ve tutarlı bir rol oynamaktan uzak oluşu nedeniyle uluslararası toplumun gözündeki güvenilirliği ve saygınlığının azaldığı iddia edilmiş ve bunun temel sebebi olarak örgütün kurumsal yapısı gösterilmiştir. Bu bağlamda, beş daimi üyeden oluşan Güvenlik Konseyi'nin yapısı ve bugüne kadar oynadığı rol detaylı bir şekilde ele alınmış ve Konsey'deki daimi üyelik statüsü ve bu üyelerin sahip olduğu veto hakkının kaldırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın son kısmında Türkiye ve BM ilişkileri ele alınmış ve Türkiye'nin özellikle son dönemde yürüttüğü dış politika bağlamında BM'deki etkinliği değerlendirilmiştir.

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312.551 21 00 | Faks: +90 312.551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Washington D.C.
1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire
21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No 19 Kahire MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire